

Milan Lichý: Park je zelené oko na hlave mesta, ktoré by sme si mali chrániť

Spoznať ducha Mestského parku na Tajovského ulici. Tak znie iniciatíva mesta Banská Bystrica v procese príprav projektu jeho revitalizácie, do ktorej zapája aj samotných obyvateľov. Okrem rôznych podujatí sa môžu podeliť aj o svoje zážitky, spomienky či historické fotografie, ako park kedysi vyzeral, čo v ňom nechýbalo, a na aké aktivity slúžil. O mnohých zaujímavostiach nám porozprával Banskobystričan, vyštudovaný lesný inžinier, v súčasnosti jeden z viceprimátorov mesta Banská Bystrica, ktorý sa zaujíma predovšetkým o životné prostredie, zmenu klímy i participáciu – Milan Lichý.

Pán viceprimátor, ste známy tým, že sa venujete okrem „zelených tém“ aj histórii a viete porozprávať ne jeden príbeh snád' o každej časti či osobnosti nášho mesta. Istotne sa vo vašom archíve nájde mnoho informácií aj o mestskom parku...

Mám obľúbený príbeh o prvých banskobystrických aktivistoch alebo ochranároch. Neboli to aktivisti v ponímaní dnešných časov, ale boli to ľudia, ktorí sa dali dokopy pred rokom 1840 počas rôznych živelných pohrôm, povodní, keď bolo treba pomôcť riešiť krízové situácie. Hrávali ochotnícke divadlo a z vyzbieraných peňazí podporovali ľudí postihnutých pohromami. Keď to nestačilo, hľadali aj iné aktivity. Napr. k starobylému špitálu sv. Alžbety v Dolnej ulici, kde kedysi opatrovali chorých a nevládných baníkov patrila lúka, kde chovali býka. Tá lúka sa nachádzala tam, kde dnes stojí a rastie mestský park. Volalo sa to aj Dolné lúky alebo Špitálska lúka. Neskôr tu cvičili vojaci, bola tu aj strelnica. Skupina týchto aktivistov v roku 1840 pod vedením vysokopostavených ľudí – vtedy notára Antona Radvanského a vojenského komisára rytiera Františka de la Forte rozhodli, že okolo tej lúky po obvode a vo vnútri nasadia stromy – topole. Vznikli tam aj dve uhlopriečky, ktoré pretínajú park dodnes. Boli to prvé chodníky v parku. Jedna uhlopriečka ide z ulice, ktorá sa volala Parková, dnes Ulica J. Kráľa a smeruje k budove Ekonomickej fakulty UMB, postavenej v roku 1914 pre Gymnázium A. Sládkoviča, kde bola počas 1. sv. vojny nemocnica a potom škola. Druhá uhlopriečka ide od Strieborného námestia a končí sa pri bývalom katolíckom chlapčenskom sirotinci. V roku 1896 dal starosta Július Cesnak, ktorý bol na čele mesta 30 rokov podnet na to, aby Ármin Petz z Budapešti pripravil výsadbu mestského parku mestského typu. Miesto premenovali na Árpád tér (Námestie Arpáda), vtedy sa sadili aj miléniové stromy, niektoré sa zachovali aj v Parčíku kráľovnej Alžbety pri Medenom hámri.

V okolí parku sa nachádza mnoho krásnych domov a viliek. Táto lokalita je ešte aj dnes vyhľadávaná a o bývanie je tu zo strany obyvateľov záujem. S ktorými známymi menami sa spája?

Je pravda, že si ľudia v okolí parku stavali vily, lebo vedeli, že sa tu bude dobre bývať. Vilu tu mal napríklad mešťanosta Július Cesnak, maliar Július Flache, fotograf Oto Lechnitzký, ... Potom tu bola taká známa stavba Slivková vila a volali ju aj Havranová vila. Hore povyššie, kde je dnes viadukt, boli tzv. Zechenterovské alebo Bargárovské kúpele s minerálnymi prameňmi. V územnom pláne mesta, ktorý platil do 90. rokov bol park nakreslený tak, že sa mal rozšíriť až po potok Bystrica na Fortničku, a mala tam byť pešia zóna. Žiaľ, nepodarilo sa vyriešiť dopravu tak, aby sa zatvorila ulica J. Kráľa.

S akými spomienkami sa vám spája mestský park?

Poznám ho od detstva. Chodievali sme tam s rodičmi. V rodinách ešte neboli autá tak masívne rozšírené, preto Bystričania korzovali po mestskom parku alebo na serpentínach na Urpíne, zdatnejší išli na Vartovku. Park bol po ruke aj cez víkendy. Ako dieťa si pamätám na záhony ruží, na pitnú fontánu ešte v takom stave, o akom teraz snívame. Pamätám si, že kvety v parku voňali, že tam čvrikalo vtáctvo, a potom neskôr na strednej škole sme vnímali aj staré stromy. S pánom doktorom Ľudovítom Masiarom, učiteľom biológie, sme chodili do parku a učili sme sa poznávať dreviny. Zároveň nám vysvetľoval parkové úpravy a učil nás, že park nie sú len stromy a tráva či športoviská, ale že je tam aj iný život. Že sú tam biotopy vtáctva, hmyzu, občas prebehnú veveričky, kuny... Bolo to aj miesto výučby, keďže Banská Bystrica nemala botanickú ani zoológickú záhradu. Park bol blízko ku školám a vytváral sa vzťah k prírode a k parku ako takému. Spomínam si na študentské prechádzky, ukludnenie sa v parku, v bufete postavenom na okraji bola požičovňa kníh... Boli tam detské ihriská, športoviská, kde sa hrával prvý ľadový hokej, volejbal a tí, čo mali na to, tak aj tenis. Na konci stála aj krčma Pod zeleným stromom. Park sa stal prostredím škôl. Kedysi sa rozmýšľalo o oplotení parku, no skutočnú ochranu nadobudol nakoniec až v roku 1994, keď bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Aj tým sa zafixovali aj hranice parku.

Z histórie vieme, že stredový altánok kedysi slúžil ako hudobný pavilón, v ktorom hrávala dychovka. Dnes tam oddelenie kultúry organizuje Promenádné koncerty. Altánok však tiež po rokoch volá po obnove...

V stredovom priestore postavili altánok ako hudobný pavilón v roku 1932 členovia vojenskej posádkovej hudby. Kapitán Novotný chcel, aby mali kde hrať, aby mali krytý pavilón, pretože hrávali pri Mariánskom stúpe na schodoch, kde sa už ani nezmestili a pršalo na nich. Dychovka burácala v altánku každú nedeľu. V 60. rokoch som ju zažíval aj ja, keď som tam chodil s rodičmi. V roku 1985 altánok opravili. Som za to, aby tam ostal, aby sa využíval napríklad ako hudobný pavilón, len potrebuje aj technické zázemie bez masívnych zásahov. Pokusy o obnovu koncertov už boli. No, ťažko sa robia so spevokolmi vo vnútri altánku a obecenstvom vonku. Bude to chcieť nejakú hlavu, ktorá vymyslí, ako by mohol fungovať.

Dôležité je aj to, čo chceme v parku robiť, či sa v ňom chceme prechádzať, schovať sa pred horúčavou alebo chceme počúvať muziku. Možno sa na to budú dať využiť aj plochy, kde sú športoviská, ktoré sa na podujatia využívali aj v minulosti.

Park je najmä o zeleni, ktorú poznačili aj výkyvy počasia v uplynulom období. Ako vidí obnovu mestského parku vyštudovaný lesný inžinier?

Spočiatku bola údržba kontinuálna, no potom sa park začal zanedbávať. V 80-tych rokoch sa niečo vždy opravilo, ale ošetrovanie potrebovali najmä stromy. Ošetrovali sa tak, aby nebránili premávke, neohrozovali ju a pod. Strácali stabilitu, tiež sa ich zdravotný stav zhoršoval od exhalátov z dopravy, aj samotným ošetrovaním, lebo sa hľadelo predovšetkým na bezpečnosť ľudí a koruny sa pílili z jednej strany. Tak isto inžinierske siete, ktoré sú pri stromoradiach či mobiliár dostával rany od vandalov. Lavičky, sochy a to, čo tam bolo, a čo tam je dnes je miestami ťažko identifikovať. Ľudia sa upriamili nie na park, ale na turistiku mimo mesta, na rekreáciu pomocou inej dopravy, a nie pešej. To naše oko v hlave začalo chátrať.

Keď som mal 29 rokov dal som sa na komunálnu politiku za zelených. Stretával som sa s inžinierom Zajacom, ktorý robil v ZAaRES-e. Ten začal robiť pasportizáciu zelene a prvé štúdie parku týkajúce sa jeho obnovy. V roku 2004 vznikla štúdia obnovy, s ktorou súhlasili všetci – pamiatkari, ochranári... Na základe nej sa mal park obnovovať. Financie však nestačili a išli na iné aktivity. Spravilo sa však nutné ošetrovanie drevín. V každej etape funkčného obdobia mestských funkcionárov sa hovorilo aj o parku. Zhromažďovali sa dokumenty, štúdie, spravili sa dendrologické prieskumy týkajúce sa zdravotného stavu drevín. Tých materiálov bolo veľa, len bolo treba niečo vykonať.

Čím to je, že sa už vtedy nič neurobilo?

Išlo o finančné prostriedky. Keď bolo mesto zadlžené, tak sa šetrilo na základných funkciách, preto sa odsúval aj park. Keby sa park priebežne udržiaval, tak by sme teraz neboli nervózni, že niečo musíme robiť rýchlo. Keď sa dosádzali stromoradia, tak sa počítalo s tým, že tie staré stromy raz odídu... Nie je čas na odborné posudzovanie, pretože pokiaľ sú peniaze, tak výkony sa robia rýchlo. Druhá záležitosť bol názor na revitalizáciu parku, pretože nie vždy sa aj odborné názory vedeli zhodnúť, nie všetci mali o parku dostatok vedomostí. Napríklad, v jednom období bolo obstarané niečo, čo sme volali omaľovánka. Bolo to nepoužiteľné. Zažil som rôzne etapy a snahy o obnovu parku. Dnes som už starší, všetko bude záležať od rozhodnutí ľudí, ktorí sú v aktívnom veku – ako budú park vnímať. Určite sú tam aj limity. Je to národná kultúrna pamiatka, ktorá zafixovala hranice, ale tlak dopravy ide aj do parku. Hovorí sa napr. o kruhovej križovatke pri Bystričke. Našťastie je park chránený a sú tam dané aj limity. Dôležitý je aj pohľad z hľadiska ochrany prírody. Park by sa mal vnímať aj ako biotop, krajinný prvok, kde sú rastliny a živočíchy. Existuje sieť územnej ekologickej stability, v ktorej sú definované biocentrá, biokoridory. Bolo by dobré aktualizovať ho a park zafixovať nielen ako park štatútom rezervácie alebo pamiatky, ale aj ako významnú plochu zelene, ktoré považujeme za také tie nezasiahnutelné plochy.

Čo pre vás znamená mestský park?

Park vnímam ako miesto, kde viem stíšiť. Aj keď, časy sa menia. Už to nie je tak, ako bývalo. V okolí je ruch. Park je taký ostrov. Niekedy rozmýšľate, kadiaľ sa na ten ostrov preplaviť, lebo všade sú rušné cesty. Bezpečnosť je dôležitá. Veľakrát som počul, že ľudia sa tadiaľ boja prejsť, lebo sa tam stretávajú aj s nepríjemnými zážitkami. Park treba nejak chrániť, aby sa tam ľudia cítili bezpečne. Lesníci hovoria, že keď je stromom v lese dobre, tak aj človek cíti, že mu je tam dobre. A keď budú stromy v lepšom zdravotnom stave, tak aj ľudia sa tam budú lepšie cítiť. Možno tam ani netreba vymýšľať veľkorysé projekty, možno, že tam treba len to, aby tam bolo ľuďom a stromom bezpečne, a to ostatné príde. Lebo niektoré veci vieme spraviť postupne, nie naraz. Keď bol pred pár rokmi predložený projekt na revitalizáciu parku tak som si povedal: „dobre, využime peniaze.“ Len chyba bola tá, že sa zanedbala diskusia s ľuďmi, najmä so starými Bystričanmi, ktorí si to oko na hlave mesta chránia. Park tu bol vždy a chceme, aby vždy aj bol a bojíme sa oň, lebo, kam sa skryjeme, keď bude horúco, keď bude zle, keď sa budeme potrebovať stíšiť alebo aj zabaviť...?

Ako má vyzeráť park v 21. storočí? Aby bol bezpečný, aby bola vyriešená doprava, a zároveň, aby sa prihliadalo na zmenu klímy. Čo navrhujete?

Ja som dosť konzervatívny, preto ten park vidím skôr v podobe ako bol kedysi. Ale to je dané aj tým, že je vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Regulatívy alebo limity sú dané. Nie som za zásahy do parku, ani za kruhovú križovatku pri parku. Myslím si, že doprava by sa mala regulovať, a mali by sme robiť všetko preto, aby sme aj smerom na Rooseveltovu nemocnicu, univerzitu a ďalšie inštitúcie využívali mestskú hromadnú dopravu, záchytné parkoviská atď. Pešiu zónu tam už mať nebudeme, ale aj pri projekte Slovenka I. a II. by mala byť zabezpečená dopravná obslužnosť a nové riešenie by mohlo odbremeniť dopravu. Zároveň musíme akceptovať klimatickú zmenu, čo sa týka aj drevinového zloženia. Keď dôjde k obnove, bude potrebné mať tam predovšetkým naše dreviny a odolné dreviny. Ak to má byť park 21. storočia, všetko sa to dá vyriešiť technicky, ale ja stále budem hovoriť o tom, že ešte je tu aj prírodný prvok. A práve tam nevidím nejakú techniku, svetelný smog. Na všetko sa treba zamerať skôr citlivo. Ak sa doň podarí vstupovať bezpečne, tak vtedy bude park určený aj pre matky s deťmi. Zatiaľ sa tam nemajú ani ako dostať, a keď tam sú, tak tam nemajú potrebnú vybavenosť, napr. bufet. Sú na ostrove, ktorý je obkľúčený autami. Tým, že sa zanedbala údržba, tak sa tam nachádzajú rôzne skrýše, môže sa v nich niekto vyskytovať. To chce aj ochranu. Chcel by som, aby sa tam vrátili aj výtvarné diela, ktoré tam boli, aby sa obnovili pôvodné, a možno prišli aj nové. Fontánu či jaskyňu, tie by som tam nechal. Keďže ide o národnú kultúrnu pamiatku tak si myslím, že by to nemalo celé ležať na pleciach mesta, ale aj štátu. K mestskému parku by sa mali vyjadriť obyvatelia a aj mladí, ktorí budú do parku chodiť. Nebude jednoduché zosúladiť všetky názory. Bude to určite výzva aj pre projektantov. Park by mal byť udržateľný z biologického hľadiska. Aby stromy poskytovali ochranu, tieň a úkryt, lebo k nám idú extrémne horúčavy. A stromy musia mať samozrejme aj stabilitu, aby neohrozili ľudí.

Čo prajete mestskému parku do budúcnosti?

Aby tu bol vždy. Aby tam boli stromy, kvety, sochy, ľudia, ktorí tam budú čítať knihy a možno počúvať muziku. Bol by som rád, keby okolo parku nevznikalo napätie, ale súdržnosť. Keď máme takéto oko v hlave, aby sme oň neprišli, alebo aby nemalo modriny.

Ďakujem za rozhovor.

Z. Marhefková